

Vabariigi Valitsuse määruse „Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liidu Nõukogu grupierandite määruste rakendamine konkurentsiseaduse § 6 lõike 1 kohaldamisel“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Grupierandi määrustega vabastatakse konkurentsioiguses teatavad ettevõtjatevaheliste kokkulepete, otsuste ja kooskõlastatud tegevuse (edaspidi *kokkulepped*) kategooriad üldisest keelust sõlmida konkurentsi kahjustavaid kokkuleppeid. Grupierandid aitavad ka järjekindlalt rakendada ELi konkurentsieskirju.

Konkurentsiseaduse (KonkS) muutmise seaduse eelnõuga (466 SE) KonkS § 7 lõikesse 1 kavandatud muudatuste kohaselt (planeeritud jõustumise aeg 01.01.2025)¹ rakendatakse KonkS § 6 lõike 1 kohaldamisel Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liidu Nõukogu määrusi Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki kokkuleppe, tegevuse või otsuse suhtes, isegi kui asjaomane kokkulepe, tegevus või otsus ei mõjuta liikmesriikidevahelist kaubandust.

Jõustuv säte võimaldab ka riigisisese konkurentsioiguse kohaldamisel rakendada Euroopa Liidu (EL) õiguses kehtivaid grupierandi määrusi. Selle eesmärk on tagada ELi grupierandite eesmärgipärane ülevõtmine ning ühtlustada riigisisese konkurentsioiguse ja ELi konkurentsioiguse kohaldamine. Lahendus võimaldab tagada õiguskindluse ja tõhusa konkurentsijärelevalve, vähendades samal ajal haldus- ja bürokraatlikku koormust. Samuti aitab see hoida kokku ettevõtjate õigusnõustamisega seotud kulusid.

Samuti 01.01.2025 jõustuma planeeritud KonkS § 7 lõige 2 sätestab, et nimekirja lõikes 1 nimetatud Euroopa Liidu grupieranditest ning nende kohaldamise ulatuse, erisused ja tingimused juhul, kui asjaomane kokkulepe, tegevus või otsus ei mõjuta liikmesriikidevahelist kaubandust, kehtestab valdkonna eest vastutava ministri ettepanekul Vabariigi Valitsus määrusega.

Eelnõu eesmärk on kehtestada asjaomane Vabariigi Valitsuse määrus.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse talituse nõunik Natalia Mäekivi (5880 6031; natalia.maekivi@just.ee). Eelnõu mõjuanalüüsi on koostanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Joel Kook (joel.kook@just.ee). Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt

¹ Eelnõu 446 SE, sellega seotud materjalid ja menetluslik info on saadaval Riigikogu majanduskomisjoni lehel eelnõu kaardil: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4af88483-c10f-4144-aba8-e50c061060bd/Konkurentsiseaduse%20muutmise%20seadus/>

toimetanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

2.1. Eelnõu sisu

Eelnõu eesmärgiks on tagada ELi grupierandite kohaldatavus ka neile KonkSi alusel konkurentsi kahjustavatele kokkulepetele, millel ei ole mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele, et vähendada haldus- ja bürookraatlikku koormust ning hoida kokku ettevõtjate õigusnõustamisega seotud kulused.

ELTL artikli 101 lõige 1 sätestab, et siseturuga on kokkusobimatud ja keelatud kõik sellised ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi siseturu piires. Järgnevates punktides on näitlik loetelu sellistest kokkulepetest, tegevustest ja otsustest. Samas, nende kokkulepete suhtes, mis toovad piisavat kasu tarbijatele ning ühiskonnale tervikuna, et kaaluda üles konkurentsivastane mõju, ei kohaldata seda keeldu ELTL artikli 101 lõike 3 alusel. Samasugused põhimõtted on sätestatud ka KonkSi §-des 4 ja 6 (ehk sisuliselt on ELTL sätted KonkSi ümber kirjutatud).

Teatud valdkondades on Euroopa seadusandja pidanud võimalikuks ELTL artikli 101 lõike 3 raames anda lisaks välja nn grupierandite määrusi (edaspidi *grupierandid*). Nendes kirjeldatakse teatud kokkuleppeid liikide kaupa ning sätestatakse selgemalt, millistel tingimustel kokkulepped ELTL artikli 101 lõike 1 keelu alt pääsevad. Grupierandid on üks enim kasutatavaid ELi konkurentsiõiguse töövahendeid. Grupieranditega on hõlmatud suur hulk kaubandustegevuses laialt levinud lepingutüüpe, millel hoolimata konkurentsi kahjustavate sätete olemasolust on positiivne mõju tarbijatele ja majandusele. Tänu grupieranditele ei tule kokkuleppeosalistel igal üksikjuhul analüüsida, kas kokkuleppe suhtes kehtib ELTL artikli 101 lõikes 3 või KonkS §-s 6 sätestatud n-õ individuaalne erand. Grupierandid põhinevad enesehindamise süsteemil, seega juhul, kui kokkulepe vastab grupierandis kehtestatud tingimustele, ei ole vaja Konkurentsiametit sellest teavitada.

Grupierandid peavad vastama kahele nõudele, nimelt tagama konkurentsi tõhusa kaitse ja andma ettevõtjatele piisava õiguskindluse.

Kuigi grupierandid on Euroopa Liidu mõiste, kohaldatakse neid suures osas liikmesriikide tasandil. Enne 01.01.2025 jõustuva eelnõu vastuvõtmist oli Eesti võtnud ELi grupierandid peaaegu samas sõnastuses üle ja muutnud need sel viisil oma õiguse osaks. Seda seetõttu, et seadusandja ei ole näinud vajadust anda riigisisest majanduskeskkonda paremini kaitsvaid täpsustusi. Niimoodi kohaldusid Vabariigi Valitsuse määrustega kehtestatud grupierandid ka pelgalt riigisisese mõjuga kokkulepetele.

Põhiline probleem ELi ja Eesti grupierandite normistiku paralleelsel rakendamisel oli aga see, et nende õigusaktide ülesehitus, struktuur ja sõnastus võisid erineda, millega kaasnesid tõlgendamisprobleemid. Sellised tõlgendamisprobleemid tõid omakorda kaasa õiguskindluse ja läbipaistvusega seotud riske, eriti ettevõtjatevaheliste selliste kokkulepete puhul, mille kohta on kahtlus, kas tuleks kohaldada riigisisest või ELi grupierandit. Kuna grupierandite kohaldamine põhineb enesehindamise süsteemil, siis on oluline tagada, et grupierandid oleksid selged,

ajakohased ja praktikas vahetult kohaldatavad, et ettevõtjad saaksid hinnata, kas nende tegevused kätkevad konkurentsioiguse rikkumise ohtu.

Võimalus ELi grupierandite riigisisesse õigusesse ümberkirjutamise asemel neile otse viidata hoiab kokku nii riigi kui ka huvigruppide ressursse ning võimaldab hakata ELi grupierandeid riigis efektiivselt rakendama ilma lisaviivitusega, st ilma ELi grupierandite Eesti õigusesse ümberkirjutamisest tingitud ajakuluta. See lahendus aitab lihtsustada vaid ELi õigusele tuginevat õigusloomet ning vähendada bürokraatiat. Samuti vähendab see ettevõtjate koormust ning õigusnõustamise ja vastavuskontrolliga seotud võimalikke kulusid (st riigisiseste ja ELi grupierandite võrdlemise ning võimalike õiguslünkade kaardistamise vajadus langeb ära). Samal ajal on riigil jätkuvalt võimalik teha tulemuslikku turu- ja konkurentsijärelevalvet kooskõlas Eesti ja ELi õigusaktide nõuetega.

2.2. Eelnõu võrdlev analüüs

Eelnõuga kehtestatakse nimekiri neist ELi grupieranditest, mida hakatakse rakendama ka riigisiseses konkurentsioiguses. Samuti määratakse vajadusel nende kohaldamise ulatus, erisused ja tingimused, lähtudes Eesti turu eripäradest. Üldreeglina kohaldatakse ELi grupierandeid riigisiseses konkurentsioiguses täies ulatuses, ilma riigisiseste erisuste ja lisatingimusteta. Ainus erand sellest puudutab praegu komisjoni määrus (EL) 2022/720 Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes, mille puhul on riigisisese erisuse vajadus selgitatud allpool.

Eelnõu §-s 1 on loetletud need ELi grupierandid, mida rakendatakse KonkS § 6 lõike 1 kohaldamisel täies ulatuses, ilma riigisiseste erisuste ja lisatingimusteta:

1) Nõukogu määrus (EÜ) nr 169/2009, konkurentsieeskirjade rakendamiskorra kohta raudtee-, maantee- ja siseveetranspordis (edaspidi *transpordi grupierand*).

Kuna konkurentsieeskirjad transpordi alal erinevad üldistest konkurentsieeskirjadest, otsustas nõukogu kehtestada selle sektoripõhise grupierandi, võttes arvesse transpordile omaseid tüüpilisi tunnusoone. Grupierand kohaldub teatavat liiki transpordialastele kokkulepetele, mille ainsaks eesmärgiks või tagajärjeks on saavutada areng ja koostöö tehnika alal või parandada tootlikkust. Grupierandiga on kehtestatud loetelu kokkulepetest, mille puhul see kehtib, ning Euroopa Liidu Nõukogu võib Euroopa Komisjoni ettepanekul teha selles loetelus muudatusi.²

2) Komisjoni määrus (EL) nr 461/2010, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes mootorsõidukisektoris (edaspidi *mootorsõidukite grupierand*), mille kehtivusaega on viimati pikendatud komisjoni (EL) määrusega nr 2023/822.

Grupierand kohaldub alates 1. juunist 2010 kuni 31. maini 2013 sõlmitud vertikaalsete kokkulepete suhtes, mis käsitlevad tingimusi, mille alusel kokkuleppeosalised võivad uusi mootorsõidukeid osta, müüa või edasi müüa. Kuna hiljem leiti, et uute mootorsõidukite müügis ei paista olevat mingeid märkimisväärseid konkurentsialaseid puudujääke, mis nõuaksid erinevate ja rangemate eeskirjade kohaldamist, kohaldatakse alates 1. juunist 2013 uute mootorsõidukite ostmise, müügi ja edasimüügi seotud vertikaalsetele kokkulepetele üldist vertikaalsete kokkulepete grupierandit

² Nõukogu määrus (EÜ) nr 169/2009, konkurentsieeskirjade rakendamiskorra kohta raudtee-, maantee- ja siseveetranspordis, põhjenduspunktid 4 ja 7.

(komisjoni määrus (EL) 2022/720)³. Küll on mootorsõidukite grupierand jätkuvalt asjakohane mootorsõidukite järelturul.

3) Komisjoni määrus (EL) nr 316/2014, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki tehnosirde kokkulepete suhtes (edaspidi *tehnosiirde grupierand*).

Tehnosiirde kokkulepped on kokkulepped, millega üks pool annab teisele poolele loa kasutada kaupade või teenuste tootmiseks teatavaid tööstusomandiõigusi (nt patendid, disainilahenduse õigused, tarkvara autoriõigused ja oskusteave). Sellised kokkulepped suurendavad tavaliselt majanduslikku tasuvust ning toetavad konkurentsi, kuna vähendavad kattuvat uurimis- ja arendustegevust, stimuleerivad esialgset uurimis- ja arendustegevust, hoogustavad uuendusi, hõlbustavad uurimis- ja arendustegevuse tulemuste levikut ning tekitavad konkurentsi tooteturul.⁴ Grupierand kohaldub tingimusel, et kokkuleppeosaliste ühine turuosa asjaomasel turul ei ole suurem kui 20% konkurentide puhul ning 30% mittekonkurentide puhul ning et kokkulepe ei sisalda grupierandis täpsustatud konkurentsi kahjustavaid piiranguid.

Tehnosiirde grupierandi rakendamisel on suureks abiks Euroopa Komisjoni teatis vastavate suunistega.⁵

4) Komisjoni määrus (EL) nr 2023/1066, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki teadus- ja arenduskokkulepete suhtes (edaspidi *teadus- ja arendustegevuse grupierand*).

Selle grupierandi eesmärk on soodustada teadus- ja arendustegevust ning kaitsta samal ajal tõhusalt konkurentsi. Koostöö teadus- ja arendustegevuses ning tulemuste kasutamises soodustab üldjuhul tehnika ja majanduse arengut, kui pooled panustavad vastastikku koostöösse oskusteabe, vara ja tegevusega. Üldjuhul võib eeldada, et tarbijad saavad teadus- ja arendustegevuse suurenenud mahust ja tulemuslikkusest kasu uute või täiustatud toodete või teenuste väljatöötamise või selliste toodete või teenuste kiirema kasutuselevõtmise näol või hindade langemise näol uute või täiustatud tehnoloogiate või protsesside tulemusena.⁶ Grupierand kohaldub tingimusel, et kokkuleppeosaliste ühine turuosa ei moodusta üle 25% asjaomast turust ning et kokkulepe ei sisalda grupierandis täpsustatud konkurentsi kahjustavaid piiranguid.

5) Komisjoni määrus (EL) nr 2023/1067, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavate spetsialiseerumiskokkulepete liikide suhtes (edaspidi *spetsialiseerumise grupierand*).

See grupierand võib kohalduda kokkulepetele, mille alusel üks pool loobub täielikult või osaliselt teatavate toodete valmistamisest või teatavate teenuste ettevalmistamisest teise poole kasuks („ühepoolne spetsialiseerumine”), kokkulepetele, mille alusel kõik pooled loobuvad täielikult või osaliselt teatavate toodete valmistamisest või teatavate teenuste ettevalmistamisest teise poole kasuks („vastastikune spetsialiseerumine”), või ka kokkulepetele, mille alusel pooled kohustuvad

³ Komisjoni määrus (EÜ) nr 461/2010, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes mootorsõidukisektoris, põhjenduspunkt 10.

⁴ Komisjoni määrus (EL) nr 316/2014, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki tehnosirde kokkulepete suhtes, põhjenduspunkt 4.

⁵ Komisjoni teatis 2014/C 89/03 „Suunised Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 kohaldatavuse kohta tehnosirde kokkulepete suhtes“.

⁶ Komisjoni määrus (EL) nr 1217/2010, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki teadus- ja arenduskokkulepete suhtes, põhjenduspunktid 8–10.

valmistama teatavaid tooteid või ette valmistama teatavaid teenuseid ühiselt („ühistootmine”). Spetsialiseerumise kokkulepped aitavad üldiselt kaasa kaupade tootmise ja turustamise edendamisele, kui pooled panustavad sellesse vastastikku oma oskuste, vara või tegevusega, sest nii on neil võimalik keskenduda teatavate konkreetsete toodete valmistamisele ja tegutseda seega tulemuslikumalt ja tarnida neid tooteid odavamalt. Sama kehtib üldjuhul ka teenuste ettevalmistamist käsitlevate spetsialiseerumiskokkulepete kohta. On tõenäoline, et tõhusa konkurentsi korral saavad tarbijad osa sellest tulenevast kasust.⁷ Grupierand kohaldub tingimusel, et kokkuleppeosaliste ühine turuosa ei moodusta üle 20% asjaomasest turust ning et kokkulepe ei sisalda grupierandis täpsustatud konkurentsi kahjustavaid piiranguid.

Horisontaalsete kokkulepete grupierandeid on täiendatud ka suunistega ELi toimimise lepingu artikli 101 kohaldatavuse kohta horisontaalsete kokkulepete suhtes⁸. Nendes suunistes selgitatakse grupierandeid ning teadus- ja arendustegevuse ja spetsialiseerumise kokkulepete individuaalset hindamist. Samuti sätestatakse neis põhimõtted, mille alusel hinnata ELi toimimise lepingu artikli 101 alusel paljusid muid horisontaalse koostöö vorme, nagu teabevahetus, tootmiskokkulepped, ühisostukokkulepped, kauplemiskokkulepped ja standardimiskokkulepped.

Eelnõu §-s 2 on sätestatud ELi grupierand, mida rakendatakse KonkS § 6 lõike 1 kohaldamisel ühe riigisisese erisusega:

Komisjoni määrus (EL) 2022/720 Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes (edaspidi *vertikaalsete kokkulepete grupierand*).

Vertikaalsete kokkulepete grupierand puudutab kokkuleppeid ettevõtjate vahel, kes tegutsevad tootmise või turustamise eri tasanditel (nt tootja ja edasimüüja) ehk kokkuleppeid mittekongruentide vahel. Arvatakse, et sellised kokkulepped kahjustavad oma olemuselt vähem konkurentsi kui horisontaalsed kokkulepped konkurentide vahel. Tänu paremale kooskõlastamisele osalevate ettevõtjate vahel võivad teatavat liiki vertikaalsed kokkulepped suurendada majanduslikku tasuvust tootmis- või turustamisahelas. Eelkõige võivad need aidata vähendada kokkuleppeosaliste tehingu- ja turustamiskulusid ning tagada optimaalse müügi- ja investeeringute taseme⁹, mis omakorda on kasulik tarbijatele ja majandusele. Grupierand kohaldub tingimusel, et iga kokkuleppeosalise osa asjaomasel turul ei ole suurem kui 30% ning et kokkulepe ei sisalda grupierandis täpsustatud konkurentsi kahjustavaid piiranguid.

Vertikaalsete kokkulepete grupierandi rakendamisel on suureks abiks Euroopa Komisjoni teatis suunistega vertikaalpiirangute kohta.¹⁰

Vertikaalsete kokkulepete grupierand on praegu ainuke ELi grupierand, mille riigisisese kohaldumise kohta on vaja sätestada erand. Nimelt on vaja muuta vertikaalsete kokkulepete grupierandi määruse artikli 2 lõikes 2 sätestatud ettevõtja aastase kogukäibe suurust ning kehtestada määruses riigisisese konkurentsiõiguse jaoks madalam käibe künnis:

⁷ Komisjoni määrus (EL) nr 1218/2010, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavate spetsialiseerumiskokkulepete liikide suhtes, põhjenduspunkt 6.

⁸ Komisjoni teatis nr 2011/C 11/01 „Suunised Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 kohaldatavuse kohta horisontaalkoostöö kokkulepete suhtes“, uuendatud jõustumata suuniste tekst: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-06/2023_revised_horizontal_guidelines_en_0.pdf

⁹ Komisjoni määrus (EL) 2022/720, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes, põhjenduspunktid 6 ja 7.

¹⁰ Komisjoni teatis 2022/C 248/01 „Suunised vertikaalsete piirangute kohta“.

(1) Konkurentsiseaduse § 6 lõike 1 kohaldamisel rakendatakse komisjoni määruse (EL) 2022/720 Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 lõike 3 kohaldamise kohta teatavat liiki vertikaalsete kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse suhtes (ELT L 134, 11.05.2022, lk 4–13) artikli 2 lõiget 2 riigisisese erisusega, kohaldades kõnealuse määruse artiklis 1 sätestatud erandit vertikaalsete kokkulepete suhtes, mis on sõlmitud ettevõtjate ühenduse ja üksikliikme vahel, või sellise ühenduse ja üksiktarnija vahel, ainult juhul, kui kõik ühenduse liikmed on kaupade jaemüüjad ja kui ühenduse ühegi liikme ega temaga seotud ettevõtja aastane kogukäive ei ületa 10 miljonit eurot.

ELi vertikaalsete kokkulepete grupierandi järgi on asjaomane käibe künnis 50 miljonit eurot. Samas oli ELi grupierandist madalam riigisisene käibe künnis sätestatud Eestis ka enne 01.01.2025 vertikaalseid kokkuleppeid reguleerinud Vabariigi Valitsuse 27. aprilli 2023. a määruses nr 44 ning enne seda (kuni 31.05.2022) kehtinud Vabariigi Valitsuse 27. mai 2010. a määruses nr 60. Mõlemas määruses oli riigisiseseks käibe künniseks määratud 3,2 miljonit eurot.

Riigisisene käibe künnis on Eestis jätkuvalt vajalik järgmistel põhjustel.

Vastavalt Euroopa Komisjoni vertikaalseid piiranguid käsitlevate suuniste punktidele 69 ja joonealusele märkusele 60¹¹ põhineb ELi vertikaalsete kokkulepete grupierandi määruse artikli 2 lõikes 2 sätestatud käibe künnis 50 miljonit eurot Euroopa Komisjoni soovitus 2003/361/EÜ¹² lisa artiklis 2 sätestatud väiksete ja keskmise suuruse ettevõtjate (edaspidi VKEd) käibe piirmääral.

Aastatel 2022 ja 2023 oli VKEde osakaal ELis 51,8% kogu lisandväärtusest.¹³ Statistikaameti andmete kohaselt oli VKEde osakaal Eestis 2022. aastal aga 81% kogu lisandväärtusest. Eurostati andmetel andsid mikro- ja väikeettevõtjad ELis kõige suurema osa lisandväärtusest mittefinantsettevõtjate majanduses Maltal (55,8% mikro- ja väikeettevõtjate kogulisandväärtusest), Küprosel (52,9%) ja Eestis (52,6%). Keskmise suurusega ettevõtjad andsid kõige suurema osa lisandväärtusest Eestis (26,0% keskmise suurusega ettevõtjate loodud kogulisandväärtusest), Lätis ja Leedus (mõlemad 25,1%).¹⁴

Nende andmete põhjal selgub, et võrreldes teiste ELi riikidega moodustavad VKEd Eestis olulise majandusjõu. See omakorda tähendab, et ELi vertikaalse grupierandi artikli 2 lõikes 2 sätestatud 50-miljonise käibe künnise kohaldamine tooks kaasa selle grupierandi Eestis ebaproportsionaalselt laialdase kohaldamise. Samas tagamaks, et asjaomast grupierandist saaks kasu proportsionaalselt sama suur osa Eesti ettevõtjatest kui ELis üldiselt, on põhjendatud seni kehtinud riigisisese käibe künnise tõstmine 3,2 miljonilt **10 miljoni euroni**.

See künnis kujutab endast käibe ülempiiri, mis võimaldab ettevõtjal kvalifitseeruda väikeettevõtjaks vastavalt Euroopa Komisjoni soovitus 2003/361/EÜ lisa artikli 2 lõikele 2, seega aitab tagada, et asjaomast grupierandit kohaldatakse Eestis õiglaselt ainult mikro- ja väikeettevõtjatele. Statistikaameti andmetel moodustavad mikro- ja väikeettevõtjad 57% Eesti kogulisandväärtusest, lähenedes seega eespool viidatud 51,8% ELi üldisele tasemele. Seega tagab

¹¹ Komisjoni teatis 2022/C 248/01 „Suunised vertikaalsete piirangute kohta“.

¹² Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises (Text with EEA relevance) (teatatud nr C(2003)1422), *Euroopa Liidu Teataja L 124, 20.05.2003, lk 0036–0041*.

¹³ European Commission Annual Report on European SMEs: https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/b7d8f71f-4784-4537-8ecf-7f4b53d5fe24_en?filename=Annual%20Report%20on%20European%20SMEs%202023_FINAL.pdf

¹⁴ Eurostat: EU small and medium-sized enterprises: an overview: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220627-1>

uus riigisisene käibe künnis proportsionaalsuse võrdluses ELi ühisturuga, kuna mõjutatud ELi ja Eesti ettevõtjate ja majanduse osakaal on ligikaudu võrdne.

Justiitsministeeriumi pakutud riigisisese käibekünnise suurus (10 miljonit eurot) toetas käesoleva eelnõuga sätestatud VV määruse kehtestamiseks volitusnormi sisaldava KonkS muutmise seaduse eelnõu 466 SE arutamisel (11.11.2024. aasta istungil) ka Riigikogu majanduskomisjon.¹⁵

Muus osas rakendatakse vertikaalsete kokkulepete grupierandit täies ulatuses, ilma riigisiseste erisuste ja lisatingimusteta (VV määruse eelnõu § 2 lg 2).

3. Määruse mõjud

Määrusega kavandatud muudatused avaldavad mõju eelkõige majandusele ja riigivalitsemisele. Eeldada võib ka kaudset mõju välismajanduskeskkonnale ja innovatsioonile, kuna selgem ja ühtne reeglistik võiks soodustada Eesti ettevõtjate tihedamat koostööd mh välisriikide ettevõtjatega. Siiski pole võimalik ennustada, kas muudatuste tulemusena selliste kokkulepete arv võiks võrreldes praegusega kasvada, kuigi eelnõu muudatuste järel hakkaksid riigis kehtima lisaks ka tehnosiirde grupierand ja transpordi grupierand, mida seni ei ole Eesti õigusesse üle võetud. Muudatustega luuakse ühtne tõlgendus ELi grupierandite rakendamisele nii piiriüleselt kui ka riigisiselt, mis peaks vähendama nii riigi kui ka ettevõtjate ajakulu ja muid võimalikke lisakulusid, nagu nt teemaga seotud õigusnõustamise kulud – nt ei pea ettevõtja enam hindama, kas erandi rakendamisel tuleb arvesse võtta ka mõju liikmesriikidevahelisele kaubandusele. Ometi tuleb tõdeda, et ka seni on praktikas rakendatud valdavalt siiski ELi määrustega kehtestatud grupierandeid. Eelnõukohaste muudatustega luuakse eraldi võimalus riigisiseste grupierandite kehtestamiseks. Eelnõuga ei mõjutata praegust konkurentsiolukorda.

3.1. Mõju majandusele: mõju halduskoormusele

Sihtrühm: Eesti ettevõtjad (2021. a seisuga tegutses Eestis 127 357 ettevõtjat¹⁶).

Kuigi potentsiaalselt on sihtrühmaks kõik Eesti ettevõtjad, võib eeldada, et grupierandi võimalust kasutab siiski vaid väike hulk kõigist Eesti ettevõtjatest. Kuna grupierandile vastavust hindab ettevõtja ise, puuduvad riigil koondandmed selle kohta, kui palju on selliseid kokkuleppeid mingil ajahetkel sõlmitud või kui palju neid aktiivses kasutuses on või isegi kui paljud neist täidavad kõiki kohustuslikke eranditele ette nähtud tingimusi. Lähtudes ettevõtjate kontaktidest riigiga (nõu küsimine, kaebustega pöördumine), aga ka mitmete advokaadibüroode teenuste nimekirjas olevatest vastava valdkonna õigusnõustamise teenustest, võib eeldada siiski piisavat vajadust taoliste kokkulepete sõlmimise järele. Muudatuse mõju avaldumise sagedus on seotud ettevõtjate vajadusega selliseid kokkuleppeid sõlmida, mis nende iseloomu arvestades on ettevõtjate jaoks pigem siiski harva esinev ja juhuslik sündmus. Samas on erandi rakendamise mõju regulaarne, kuna ettevõtja peab igal ajal olema veendunud, et kokkulepe ja selle alusel toimuv tegevus vastab erandiga kehtestatud tingimustele ja piirangutele. Mõju ulatus ehk sihtrühma muudatustega kohanemise vajadus on siiski väike, kuna sisuliselt on ka praegu saanud ELi õigusest tulenevaid grupierandeid rakendada ehk vastavaid kokkuleppeid sõlmida ning seda on valdava osa

¹⁵ 11.11.2024 istungi protokoll ja eelnõu teise lugemise stenogramm on saadaval Riigikogu majanduskomisjoni lehel eelnõu kaardil: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4af88483-c10f-4144-aba8-e50c061060bd/Konkurentsiseaduse%20muutmise%20seadus/>

¹⁶ Statistikaameti andmed: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/majandus/ettevotete-majandusnaitajad>

grupierandite puhul ka tehtud. Isegi siis, kui on rakendatud riigisisel regulatsioonil põhinevaid grupierandeid, mis tuginevad suuresti ELi grupieranditele, ei ole lõpptulemuses vahet olnud, kuna nõuded ja tingimused on üsna samasugused. Muudatustest tulenevad ebasoovitavad mõjud ettevõtjatele puuduvad, kuna pigem kaasnevad muudatustega mõningane halduskoormuse vähenemine ning võimalik õigusnõustamise kulude kokkuhoid.

3.2. Mõju riigivalitsemisele

Sihtrühm: Konkurentsiamet, Justiitsministeerium

Konkurentsiameti konkurentsitenistuses töötab 14 inimest¹⁷, Justiitsministeeriumis tegeleb konkurentsioigusega üks inimene. Enamik ettevõtjate pöördumisi riigiasutuste poole on seotud õigusliku tõlgendamise vajadusega. Siiski ei pöördata neis küsimustes riigi poole igapäevaselt, samas pigem regulaarselt. Muudatused võivad aidata vähendada riigiasutuste vajadust ettevõtjaid nõustada, kuna grupierandi reeglid peaksid osalistele muutuma üheselt mõistetavamaks. Samuti on võimalik potentsiaalsete õiguslike vaidluste vähenemine. Ebasoovitavat mõju riigiasutustele ette näha pole, pigem tekib riigil kiirem võimalus ELi grupierandite reeglite muudatustele reageerida ning neid vastavalt vajadusele riigi sees mugandada.

4. Määruse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Riigile ei kaasne kavandatavate muudatustega kulusid ega tulusid. Võib eeldada, et mõnevõrra väheneb vajadus ja ajakulu ettevõtjatele õigusnõu andmiseks või võimalike vaidluste lahendamiseks. Muudatused ei too kaasa infotehnoloogilise arendustegevuse vajadust. Muudatustel on kaudselt ettevõtjate majandustegevust soodustav mõju, mis võib tulevikus väljenduda ka tugevamas majanduskeskkonnas ja sellega seoses suurenevas maksulaekumises.

5. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. See hakkab kehtima (jõustub) kolmandal päeval pärast kehtivas korras avaldamist – arvestades, et määruse rakendamiseks ei ole selle adressaatidel vaja oma tegevusi kohandada, puudub vajadus hilisema jõustumisaja järele.

6. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon.

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu ja arvamuse avaldamiseks Konkurentsiametile, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Riigikohtule, Eesti Kohtunike Ühingule, Tallinna Ringkonnakohtule, Tartu Ringkonnakohtule, Harju Maakohtule, Pärnu Maakohtule, Viru Maakohtule, Tartu Maakohtule, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, Eesti Advokatuurile, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile, Eesti Suurettevõtjate Assotsiatsioonile, Eesti Kaupmeeste Liidule, Teenusmajanduse Kojale, Eesti E-kaubanduse Liidule, Eesti Otsemüügi Assotsiatsioonile, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule, Töandjate Keskliidule, Eesti Tarbijakaitse Liidule ning Patendivolinike Kojale.

¹⁷ <https://www.konkurentsiamet.ee/kontakt>, andmed seisuga 26.11.2024.

